

تبیین عوامل مؤثر بر تحقق پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری^۱

* حمید غفاری * ** احد نژادابراهیمی * ** مرتضی میرغلامی

* دانشجوی دکتری شهرسازی اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

ha.ghaffari@tabriziau.ac.ir

* استاد دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

* ** استاد دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

m.mirgholami@tabriziau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۲

چکیده

اهمیت نوآوری اجتماعی برای رویارویی موفقیت آمیز با چالش‌های مختلف، آن را به خط مقدم توسعه شهری آورده است. نوآوری اجتماعی راه‌حلی را به منظور بهبود وضعیت موجود و افزایش کیفیت زندگی برای افراد و جامعه ارائه می‌دهد و به دنبال توسعه راه‌حل‌های نوآورانه برای حل چالش‌های اجتماعی شهرها است. با توجه به نیاز به تغییر متناسب با نیازهای زمانی، نوآوری اجتماعی می‌تواند با غلبه بر ناکارآمدی سیاست‌ها و راه‌حل‌های قدیمی گام مؤثری در بازآفرینی شهری بردارد. بر همین اساس مهم‌ترین هدف پژوهش حاضر تبیین عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد. همچنین از مطالعات کتابخانه‌ای-اسنادی و روش‌های تحلیل محتوای کیفی و استدلال منطقی به منظور تدوین چارچوب مفهومی پژوهش بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش به این صورت است که در بازآفرینی مبتنی بر نوآوری اجتماعی پنج بازیگر اصلی که شامل دولت، شهروندان، سازمان‌های مدنی، دانشگاه، و شرکت‌های خصوصی می‌باشند به ایفای نقش می‌پردازند. شهروندان نیز در این نوع بازآفرینی نقش‌های مختلفی کسب می‌کنند که عبارتند از سنجشگر، اشتراک‌گذار، همکار، و کارآفرین. همچنین چهار مؤلفه "توانمندسازی و ظرفیت‌سازی"، "مشارکت و همکاری"، "راه‌حل و ایده خلاقانه"، و "تغییر و تحول" به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری برجسته می‌شوند. در نهایت نیز چهار عامل کیفیت حکمروایی شهری، کیفیت اقتصاد محلی، کیفیت پژوهش‌های شهری، و کیفیت روابط اجتماعی و قدرت به عنوان مهم‌ترین عوامل تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری شناسایی گردیدند.

واژه‌های کلیدی: تحقق‌پذیری، نوآوری اجتماعی، بازآفرینی شهری.

نوع مقاله: پژوهشی

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان "تبیین عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری (نمونه مطالعاتی: بافت تاریخی شهر تبریز)" در دانشگاه هنر اسلامی تبریز می‌باشد.

۱- مقدمه و بیان مساله

نوآوری اجتماعی در سال‌های اخیر به یک مفهوم رایج در علم و سیاست تبدیل شده است (Tschumi & Mayer, 2024, 30). همچنین پتانسیل نوآوری اجتماعی برای حل مشکلات اجتماعی و زیست محیطی به طور گسترده مورد استقبال قرار گرفته است (Hagedoorn et al, 2023, 174). نوآوری اجتماعی یک راه‌حل ساختاری جدید برای یک مشکل اجتماعی است، راه‌حلی که باعث ایجاد تغییر اجتماعی به معنای بهبود وضعیت موجود و افزایش کیفیت زندگی برای گروه‌هایی از افراد، اجتماعات و جامعه به عنوان یک کل می‌شود (Anechitei, 2018, 245). همچنین می‌توان گفت نوآوری اجتماعی به آن دسته از تغییرات در دستور کارها، مؤسسات و نهادها اطلاق می‌شود که منجر به مشارکت بهتر گروه‌ها و افراد آسیب‌پذیر در حوزه‌های مختلف جامعه می‌شود (Mehmood & Imran, 2021, 1870). نوآوری اجتماعی به عنوان یک راه‌حل بالقوه برای مسائل جهانی مانند همه‌گیری‌ها، نابرابری‌های اجتماعی، بحران‌های بهداشتی و افت تحصیلی شناسایی شده است. به طور فزاینده‌ای تصور می‌شود که نوآوری اجتماعی می‌تواند بسیاری از مشکلات اجتماعی-اقتصادی را حل کند. این راه‌حل‌ها شامل افزایش رفاه جمعی و ترویج توسعه پایدار است (Kasumaningrum et al, 2024, 114).

نوآوری اجتماعی یک مفهوم مفید برای پرداختن به اشکال مهم تغییر و تحول در سازمان‌ها، محله‌ها، شهرها و جوامع است (Nyseth & Hamdouch, 2019, 2). ابتکارات نوآوری اجتماعی با گردهم آوردن مردم در شبکه‌های رسمی یا غیررسمی از جمله بازیگران اجتماعی، سیاستمداران، گروه‌های ذینفع، سازمان‌های غیردولتی، انجمن‌ها و سایر بازیگران برای دستیابی به تحولات اجتماعی، سیاسی، نهادی، فرهنگی و اقتصادی عمل می‌کنند (Galego et al, 2021, 268). نوآوری اجتماعی می‌تواند با درگیر نمودن همه‌ی افراد، راه‌حل‌های نوآورانه‌ای برای حل معضلات ارائه دهد. این فرآیند می‌تواند علاوه بر بکارگیری منابع اجتماعی، بازیگران دیگر را برای پذیرش راهکار مجاب کند، به طوری که راهکار به بخشی از جامعه تبدیل شود. هدف نوآوران اجتماعی این است که ارزشی را که می‌تواند

برای جامعه خلق کند را به حداکثر برساند (سعدآبادی، ۱۴۰۰، ۶۹). در سالیان اخیر در بازآفرینی شهری رویکردهای مختلفی همچون فرهنگ‌مبنا، حفاظت‌مبنا، رویدادمحور، اجتماع‌محور، و پایدار مطرح شده و در بازآفرینی بافت‌های فرسوده و مسئله‌دار شهری مورد استفاده قرار گرفته‌اند. سیر تحول این رویکردها نشان می‌دهد که هر کدام از آن‌ها با توجه به شرایط زمانی و مکان اجرا، نوع نگاه خاصی در بازآفرینی داشته‌اند. رویکردهای پیشین گرچه توانسته‌اند با تمرکز بر جنبه‌ای خاص باعث بهبود وضعیت بافت‌های شهری شوند ولی انتقادهایی همچون بی‌توجهی به ابعاد دیگر اقدامات بازآفرینی و ارائه راه‌حل‌های قدیمی بر این رویکردها قابل طرح است. رویکردهای قبلی در بازآفرینی شهری همگی پاسخ‌های برنامه‌ریزانه‌ی عصر خود در مواجهه با مشکلات بافت‌های مسئله‌دار بوده‌اند ولی مناسبت و مطلوبیت این رویکردها با نیازها و مشکلات امروزه‌ی این بافت‌ها با تردیدهایی مواجه است. بر همین اساس شکل‌گیری پژوهشی که بتواند با نگاهی نو یک رویکرد جدید در بازآفرینی بافت‌های شهری ارائه نماید و به صورت نظری و همچنین در عرصه عمل راهگشا باشد لازم و ضروری می‌نماید. نوآوری اجتماعی به عنوان رویکرد پیشنهادی این پژوهش می‌تواند نقش مؤثر و مفیدی در بازآفرینی شهری بافت‌های مسئله‌دار داشته باشد. با توجه به نیاز به تغییر متناسب با نیازهای زمانی، کاربست نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری می‌تواند با غلبه بر ناکارآمدی سیاست‌ها و راه‌حل‌های قدیمی گام مؤثری در رابطه با حل مشکلات این بافت‌ها بردارد. بر همین اساس مهم‌ترین هدف پژوهش حاضر ارائه رویکردی جدید در بازآفرینی شهری مبتنی بر نوآوری اجتماعی می‌باشد. همچنین این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سؤال می‌باشد که در جهت تحقق نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری مهم‌ترین عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار کدامند؟

۲- روش پژوهش

پژوهش مورد مطالعه از نظر هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نحوه گردآوری اطلاعات در این پژوهش مبتنی بر

گرفته در این حوزه و اجتناب از دوباره‌کاری، در تکمیل و تدقیق موضوع مورد مطالعه کمک شایانی نماید. در سال‌های اخیر در زمینه نوآوری اجتماعی و بازآفرینی شهری پژوهش‌هایی انجام شده است که در ادامه به توضیح هر یک از این مطالعات انجام شده پرداخته می‌شود:

- Edler و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان "نوآوری اجتماعی، تحول و سیاست عمومی: به سمت مفهوم‌سازی و ارزیابی انتقادی" نقش نوآوری اجتماعی را در سیاست نوآوری تحول‌آفرین مفهوم‌سازی کرده، گزینه‌های خط‌مشی را شناسایی می‌کنند و به خطرات بالقوه بسیج نوآوری اجتماعی برای تحولات اشاره می‌کنند. آن‌ها همچنین بیان می‌کنند که مهم‌ترین نقطه قوت نوآوری اجتماعی ابتکار عمل شهروندان است. آن‌ها اهمیت نوآوری اجتماعی را برای دو رویکرد سیاست متمایز می‌کنند: سیاست نوآوری تحول‌آفرین و سیاست نوآوری مأموریت‌محور. اغلب، نوآوری اجتماعی‌ها با موانع مربوط به منابع، زیرساخت‌ها، مقررات یا دید گسترده‌تر مواجه می‌شوند. حذف چنین موانعی می‌تواند و باید یک کار سیاسی باشد. سیاست باید بین انواع مختلف نوآوری اجتماعی و اهمیت متفاوت آن‌ها برای مأموریت‌ها و تحولات تفاوت قائل شود.

- Figueiredo و همکاران (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان "بازآفرینی شهری در پرتو نوآوری اجتماعی: مروری بر ادبیات یکپارچه سیستماتیک" بیان می‌کنند نوآوری اجتماعی به دنبال توسعه راه‌حل‌های نوآورانه برای مشکلات اجتماعی است. هدف این مقاله تحلیل ویژگی‌های نوآوری اجتماعی است که می‌تواند به بازآفرینی شهری کمک کند. در نتیجه، ۹ ویژگی از نوآوری اجتماعی برجسته می‌شود که به پروژه‌های بازآفرینی شهری برای دستیابی به نتایج فراگیرتر و پایدارتر کمک می‌کند: شبکه‌ها، روابط اجتماعی، همکاری، انسجام اجتماعی، ارضای نیازهای انسانی، بهبود کیفیت زندگی، توانمندسازی، پایداری، و مقیاس‌پذیری. این تحقیق علاوه بر کمک به مدیران شهری، جامعه، شهرها و سازمان‌ها، می‌تواند به گسترش بحث در مورد بازآفرینی شهری با رویکردهای متفاوت کمک کند.

- Domanski و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ی "مفهومی جامع از نوآوری اجتماعی و پیامدهای آن برای بافت محلی -

مطالعات کتابخانه‌ای- اسنادی می‌باشد به نحوی که با بهره‌گیری از کتب، مقالات و طرح‌های مرتبط با موضوع پژوهش نسبت به گردآوری اطلاعات اقدام می‌گردد. فرآیند انجام پژوهش نیز به این صورت است که در گام اول ابتدا با مطالعه و کنکاش منابع معتبر علمی و با ایجاد دیدگاهی دقیق و کامل ناشی از تلیخیص و جمع‌بندی مجموعه مطالعات انجام شده نسبت به تنظیم مفاهیم در رابطه با نوآوری اجتماعی و بازآفرینی شهری اقدام می‌گردد. در گام دوم از پژوهش نیز با مدنظر قراردادن رویکرد نظری پژوهش و بهره‌گیری از روش‌های تحلیل محتوای کیفی و استدلال منطقی، مؤلفه‌ها و عوامل تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری تبیین می‌گردد.

تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرآیندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی، و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته شده دانست. این روش به تحلیل و آنالیز محتوای می‌پردازد و می‌کوشد با استفاده از تحلیل، داده‌هایی را در مورد متن استخراج کند و به منظور استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها در مورد متن آن‌ها به کار می‌رود (پیربابایی و همکاران، ۱۳۹۹، ۱۰۲). هر اندیشه به واسطه شیوه‌های استدلالی که بر آن‌ها استوار است بازنمایی می‌شود. از طرفی، هیچ تفکری بدون به‌کار بستن استدلال منطقی در اثبات خود یا رد اندیشه‌های هم عرض خود گام بر نمی‌دارد. اساساً، بخشی از صفات ماهوی فرآیندها و رویه توسعه آن‌ها و امدار امکانات و محدودیت‌هایی است که از استخدام روش‌های استدلالی بر فرآیند تحمیل می‌شوند. آنچه تحت عنوان روش‌شناسی پدیدار شده است، در واقع، بر شیوه‌ای منطقی در تفکر طراحی استوار است که تظاهر آن در روش‌های گوناگون تظاهر خواهد یافت. می‌توان استدلال منطقی را که سنگ‌بنای منطقی روش‌های طراحی است مؤلفه‌ای انسجام‌بخش میان روش‌ها دانست که منجر به نظام‌مندی روش‌ها می‌شود (آئینی و همکاران، ۱۴۰۱، ۵۰).

۳- پیشینه پژوهش

مطالعات و بررسی پژوهش‌های قبلی انجام گرفته در ارتباط با موضوع تحقیق می‌تواند علاوه بر آشنایی با تحقیقات انجام

طرح‌های موجود مورد توجه قرار می‌گیرد که به نوبه خود می‌تواند به فضاهای شهری مختلف اشاره کند. با تکیه بر مجموعه ادبیات موجود که جنبه اجتماعی نوآوری را از نظر فرآیند و توانمندسازی بررسی می‌کند، آن‌ها معتقدند که نقش‌های مختلف شهروندی بر قابلیت‌ها و روابط متقابل متفاوت و بنابراین پویایی‌های متفاوت برای اکوسیستم نوآوری اجتماعی دلالت دارند. بر اساس تحلیل‌های انجام گرفته، شهروندان نقش‌های متفاوتی را به دست می‌آورند، اما با این وجود این نقش‌ها همیشه منحصر به فرد و به وضوح قابل توجه نیستند. در نوآوری اجتماعی برای توسعه پایدار، شهروندان می‌توانند نقش‌های دوگانه یا چندگانه را به طور همزمان داشته باشند یا بسته به موقعیت، نقش‌ها را تغییر دهند.

- یوسفی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان "ارزیابی کاربست رویکرد نوآوری اجتماعی در بهسازی سکونتگاه‌های غیررسمی نمونه موردی ناحیه منفصل شهری نایس" بیان می‌کند نوآوری اجتماعی فقط به یک بعد از سکونتگاه‌های غیررسمی توجه نمی‌کند بلکه در یک طیف وسیع ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... را نیز در برمی‌گیرد. نتایج پژوهش گویای این مسئله می‌باشد که رویکرد نوآوری اجتماعی در سکونتگاه غیررسمی نایس در استان کردستان به دلیل مهاجرپذیر بودن بافت و وجود اقشار مختلف با فرهنگ‌های متفاوت و همچنین وجود مسائل و مشکلات فراوان کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و... با چالش‌های جدی روبه‌رو می‌باشد. در نهایت به این نتیجه رسیده است که با توجه به وضع موجود محدوده مورد مطالعه نمی‌توان انتظار داشت که این رویکرد در نایس بتواند به حل معضلات موجود کمکی بکند و بکارگیری این رویکرد در این سکونتگاه جای کار فراوانی دارد که در حال حاضر امکان‌پذیر نیست. طبق چارچوب مفهومی به دست آمده از فصل پنجم این پژوهش برای ظرفیت‌سازی جهت ترویج نوآوری اجتماعی باید در جهت بهبود بخشیدن به پنج شاخصی که به عنوان مشکلات سر راه نوآوری در بهسازی سکونتگاه غیررسمی نایس به دست آمده است، تلاش نمود. این پنج شاخص عبارتند از ضعف سرمایه اجتماعی نو، نبود

اهمیت رو به رشد اکوسیستم‌ها و زیرساخت‌های نوآوری اجتماعی" به دنبال کمک به یک زمینه نظری مشترک در نظریه نوآوری اجتماعی با توضیح مفهومی جامع از نوآوری اجتماعی مبتنی بر نظریه اجتماعی هستند و پیامدهای نوآوری اجتماعی در بافت شهری را مورد بحث قرار می‌دهند. آن‌ها بیان می‌کنند که این بافت محلی و به‌ویژه بافت شهری است که در آن چالش‌های اجتماعی به‌عنوان خواسته‌های اجتماعی ملموس آشکار می‌شوند و در آن مشکلات با شیوه‌های اجتماعی جدید، اغلب با همکاری‌های غیرمحمول، حل می‌شوند. یافته‌های حوزه توسعه محلی و منطقه‌ای در پویایی فرآیند نوآوری اجتماعی، به‌ویژه در مورد پویایی‌های توانمندسازی جنبش‌ها و ابتکارات اجتماعی، به‌طور قابل توجهی به یک مفهوم اجتماعی- نظری صحیح از نوآوری اجتماعی کمک کرده است.

- Nyseth و Hamdouch (۲۰۱۹) در مقاله‌ی "قدرت تحول‌آفرین نوآوری اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری و توسعه محلی" بیان می‌کنند نوآوری اجتماعی نشان‌دهنده جایگزین برای رویکردهای اقتصادی و فناوری‌محور برای توسعه شهری است، مانند شهرهای هوشمند، شهرهای خلاق و غیره. آن‌ها همچنین به این نکته اشاره می‌کنند که برنامه‌ریزی شهری می‌تواند با توجه بیشتر به نوآوری اجتماعی هنگام پرداختن به مشکلات متنوع شهری امروزی، مانند محرومیت اجتماعی، جداسازی و تبعیض شهری، مشارکت و همبستگی شهروندان، یا حفاظت از محیط زیست بسیار سود ببرد. درواقع، نوآوری اجتماعی می‌تواند پنجره‌هایی را برای گفت‌وگوهای دموکراتیک، آموزش متقابل جمعی و دیدگاه‌های مشترک با شهروندان و انجمن‌های مدنی بگشاید تا راه‌حل‌های نوآورانه اجتماعی را برای رفع نیازهای مردم، به‌ویژه نیازهای افراد به حاشیه رانده شده اندیشه کند.

- Angelidou و Psaltoglou (۲۰۱۷) در مقاله‌ی "بررسی تجربی ابتکارات نوآوری اجتماعی به منظور توسعه شهری پایدار" به بررسی این موضوع می‌پردازند که چگونه نوآوری اجتماعی در گفتمان پایداری شهری قرار می‌گیرد و به چه طریقی شهروندان و جوامع آن‌ها را برای خدمت به منافع خود توانمند می‌سازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که طیف وسیعی از چالش‌ها و موضوعات پایداری توسط

عدالت فضایی، نبود عدالت آموزشی، مشارکت شهروندی ضعیف، و اقتصاد غیررسمی و متزلزل.

پژوهش‌های بررسی شده در بخش حاضر نشان می‌دهد که اکثر این پژوهش‌ها فقط جنبه‌هایی از بازآفرینی شهری و نوآوری اجتماعی را مورد مطالعه قرار می‌دهند و نحوه ارتباط میان این دو حوزه به طور دقیق بررسی نشده و به صورت شفاف بیان نمی‌شود. بخش اعظم این پژوهش‌ها فقط در راستای ابهام‌زدایی از کاربست مفهوم نوآوری اجتماعی در حوزه‌ی شهر و بازآفرینی شهری صحبت می‌کنند ولی در ارائه مؤلفه‌ها و معیارهای تحقق‌پذیری آن در بافت‌های محلی و شهری ناتوان هستند. همچنین برخی از این پژوهش‌ها در رابطه با نوآوری‌های ایجاد شده نکته‌هایی را بیان می‌کنند ولی در رابطه با سازوکار ایجاد و اجرای این نوآوری‌ها اطلاعات چندانی در اختیار پژوهشگران قرار نمی‌دهند. نکته قابل تأمل دیگر در پژوهش‌های انجام گرفته این است که اکثر این پژوهش‌ها توسط پژوهشگران علوم اجتماعی، اقتصاد، و مدیریت انجام شده‌اند که هر کدام از زاویه تخصصی خود به نوآوری اجتماعی در بافت‌های شهری نگریسته‌اند و کمتر پژوهشی را می‌توان در این زمینه پیدا کرد که در حوزه دانش برنامه‌ریزی شهری انجام گرفته باشد. در این پژوهش ضمن توجه به خلاءهای مطالعات انجام گرفته در این زمینه، نسبت به ارائه و تبیین عوامل تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری اقدام می‌گردد.

۴- مبانی نظری پژوهش

۴-۱- نوآوری اجتماعی

مفهوم نوآوری اجتماعی اولین بار در دهه ۱۹۷۰ به طور فزاینده‌ای مورد بحث قرار گرفت و از دهه ۱۹۹۰ جنبش خاصی پیدا کرد. در سال ۱۹۹۲، با گسترش محتوای نوآوری و درک آن به عنوان یک پدیده اجتماعی، دیدگاه جدیدی در سطح برنامه‌ای سیاست تحقیقات و نوآوری اروپا ایجاد شد. در نتیجه توسط محققان در رشته‌های مختلفی مانند اقتصاد جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت. در طول دهه گذشته مطالعات درباره این مفهوم چندین برابر شده است. نوآوری

اجتماعی مفهومی چندبعدی و پیچیده است که در رابطه با نوآوری‌ها در روابط اجتماعی، تحول حاکمیت و سیستم‌های سازگار اجتماعی و پیچیده مورد استفاده قرار می‌گیرد و از بخش عمومی، سیاست‌گذاری تا پایداری محیط‌زیست کاربردهای خود را نشان داده است (سعدآبادی، ۱۴۰۰، ۶۹). یافتن تعریفی برای نوآوری‌های اجتماعی همچنان یک چالش است. اگرچه تعاریف متعددی ارائه شده است، هیچ تعریفی به طور جهانی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. علاوه بر این، رشته‌های مختلف دانشگاهی مانند جامعه‌شناسی، مدیریت بازرگانی و اقتصاد، مددکاری اجتماعی و علوم سیاسی، نوآوری‌های اجتماعی را تحلیل می‌کنند و از این اصطلاح به روش‌های مختلف و متداخل استفاده می‌کنند. از آنجایی که هنوز هیچ مجموعه منسجمی از تحقیقات توسعه نیافته است، اکثر مقالات و پروژه‌های تحقیقاتی با مفهوم‌سازی نوآوری اجتماعی از نو شروع می‌شوند (Ulinski, 2011, 22). باک^۱ (۲۰۱۲) به جای یک تعریف عمومی از نوآوری اجتماعی، استدلال کرد که نوآوری اجتماعی باید مورد به مورد بر اساس ویژگی‌های اصلی و توضیحات آن در یک زمینه خاص تعریف شود. بنابراین، او نوآوری اجتماعی را با چشم‌اندازی وسیع‌تر از طریق سه تفسیر شناسایی کرد: اول، مکانیسم‌های اجتماعی نوآوری‌ها که بر نوآوری با روابط، عملکردها و ارزش‌های اجتماعی تأکید می‌کنند. ثانیاً، مسئولیت اجتماعی نوآوری‌هایی که بر رسیدگی به نیازهای اجتماعی متمرکز است. ثالثاً، نوآوری جامعه که بر هدف نوآوری اجتماعی تأکید دارد، و به دنبال جامعه‌ای بهتر و برابر است، مانند شمول اجتماعی و عدالت. این تفاسیر به سه عنصر اصلی نوآوری اجتماعی، از جمله فرآیندهای نوآوری، تغییر اجتماعی و مسئولیت اجتماعی اشاره می‌کنند (Chen, 2022, 10).

¹Bock

۴-۲- نوآوری اجتماعی و بازآفرینی شهری

نوآوری‌های اجتماعی نیازهای بازیگران محلی/منطقه‌ای را برآورده می‌کند و چالش‌های محلی/منطقه‌ای را که این بازیگران با آن مواجه هستند، برطرف می‌کند. نوآوری‌های اجتماعی می‌توانند نحوه توسعه یک محله یا منطقه را شکل دهند و گاهی اوقات حتی منجر به انتقال منطقه‌ای شوند (Wirth et al, 2023, 35). به طور خاص، در مطالعات و برنامه‌ریزی شهری، نوآوری اجتماعی به عنوان محرکی برای نوسازی و ابداع مجدد امر سیاسی در برنامه‌ریزی تلقی شده است (Nyseth & Hamdouch, 2019, 2). برنامه‌ریزی شهری و پایداری را می‌توان تا حد زیادی از طریق شیوه‌های نوآوری اجتماعی با ابتکارات مرتبط برای رسیدگی به مشکلات بدخیم و حل‌نشده محیط شهری، افزایش منافع اجتماعی و شمول در شهرها بهبود بخشید. طیف وسیعی از چالش‌ها و موضوعات شهری که گهگاه توسط ابتکارات نوآوری اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد، می‌تواند به طیف گسترده‌ای از مقیاس‌های شهری و انتخاب‌های استراتژیک اشاره داشته باشد (Angelidou & Psaltoglou, 2019, 7). فرانک مولارت و سایر محققان نشان داده‌اند که چگونه نوآوری اجتماعی می‌تواند به عنوان یک زمینه مولد در بازآفرینی شهری در نظر گرفته شود: آن‌ها به توسعه محلی اشاره می‌کنند که به عنوان فرآیندی از بازآفرینی شهری تصور می‌شود که ذاتاً وابسته به مسیر و زمینه‌ای است. در واقع فرض بر این است که نوآوری اجتماعی پایه و اساس خود را برای تغییر فضایی-اجتماعی در بافت موجود و زنده محله بیابد و هدف آن تغییر روابط اجتماعی بین افراد و گروه‌ها و همچنین تغییر رابطه قدرت در روند برنامه‌ریزی باشد (Ostanel, 2017, 2). به گفته تارده^۳، شهرهای بزرگ و به ویژه پایتخت‌ها، مکان‌هایی هستند که ابتدا اختراعات در آنها نمایان می‌شود و بیشتر تقلید انجام می‌شود. بنابراین جای تعجب نیست که توسعه محلی و منطقه‌ای یکی از حوزه‌هایی است که در آن مفهوم نوآوری اجتماعی به طور فزاینده‌ای موضوع تحقیق در علوم اجتماعی شده است (Domanski et al, 2020, 462). ادبیات نشان می‌دهد

یکی از پراستندترین تعاریف از نوآوری اجتماعی توسط مولارت و همکاران (۲۰۱۳) ارائه شده است که بدین شرح می‌باشد: «هنگامی که ما در مورد نوآوری اجتماعی صحبت می‌کنیم، به یافتن راه‌حل‌های قابل قبول مترقی برای طیف وسیعی از مشکلات انحصارگرایی، محرومیت، بیگانگی، عدم رفاه، و همچنین به آن دسته از اقداماتی اشاره می‌کنیم که به طور مثبت به پیشرفت و توسعه انسانی کمک می‌کنند. نوآوری اجتماعی به معنای پرورش شمول و رفاه از طریق بهبود روابط اجتماعی و فرآیندهای توانمندسازی است: تصور و پیگیری جهانی، یک ملت، یک منطقه، یک محل، یک جامعه که حقوق جهانی اعطا کند و از نظر اجتماعی فراگیرتر باشد. تغییر نوآورانه اجتماعی نه تنها به معنای بهبود روابط اجتماعی - روابط خرد بین افراد و مردم، بلکه روابط کلان بین طبقات و سایر گروه‌های اجتماعی است. همچنین به معنای تمرکز بر مهارت‌های متفاوتی است که بازیگران و گروه‌های جمعی نقش خود را در جامعه ایفاء می‌کنند» (Moulaert et al, 2013, 16). کاجیولاتیا و همکاران (۲۰۲۰) از نوآوری اجتماعی به عنوان یک نوآوری با هدف اجتماعی یاد می‌کنند و آن را با رشد اقتصادی و کارآفرینی مرتبط می‌دانند. آن‌ها نوآوری اجتماعی را به عنوان یک راه‌حل جدید برای مشکلات تعریف می‌کنند (Barroso, 2023, 8). کشتکار (۱۳۹۶) نوآوری اجتماعی را این‌گونه تعریف کرده است: نوآوری اجتماعی، هرگونه نوآوری برای پاسخ به مسئله اجتماعی (نیازها، مطالبات، انتظارات، آرمان‌ها و چالش) در چارچوب نُرْم‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای بومی با هدف توانمندسازی اجتماعی است؛ و تأثیر و نتیجه پایانی آن، کارآمدی حاکمیت (حکمرانی خوب، ظرفیت‌سازی متوازن) و رضایتمندی جامعه (اعتماد، مسئولیت‌پذیری، رفاه) است (رعیت‌پیشه، ۱۳۹۹، ۵۶). در نهایت می‌توان گفت در حالی که هیچ اتفاق نظری در مورد چگونگی تعریف نوآوری اجتماعی، و همچنین در مورد اینکه چه چیزی آن را از انواع دیگر نوآوری متمایز می‌کند وجود ندارد، دو موضوع مشترک در اکثر تعاریف وجود دارد: تأثیر اجتماعی و تحول اجتماعی (Kalema, 2019, 21).

2. Frank Moulaert
3Tarde

1Cacciollattia et al

نشده است بر آن آمدمیم تا با مطالعه و بررسی منابع مختلف اهداف، بازیگران، نقش شهروندان، مؤلفه‌ها و عوامل تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری را شناسایی و تجزیه و تحلیل کنیم که در ادامه به توضیح هر کدام از آن‌ها پرداخته می‌شود:

۵-۱- اهداف نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری

هدف نوآوری اجتماعی به عنوان یک نوآوری برآورده کردن نیازهای اجتماعی از طریق ایجاد روابط اجتماعی جدید و همکاری‌ها و توانمندسازی ارزش است (Chen, 2022, 10). در نتیجه‌ی نوآوری اجتماعی، می‌توانیم هدف اجتماعی را با تغییر رویه‌های اجتماعی و تغییر نحوه تفکر و عمل نسبت به مشکلات مختلف اجتماعی پیش ببریم (Bozic, 2022, 39). نوآوری اجتماعی را نه تنها باید به عنوان فعالیت‌هایی با هدف حل مشکلات اجتماعی (مانند پدیده‌های طرد اجتماعی، فقر، کمبود رفاه، بیکاری و توسعه‌نیافتگی) درک کرد، بلکه به عنوان فرآیندی دانست که به شدت بر اقدامات توسعه‌یافته توسط شبکه‌های مشارکتی از پایین به بالا متکی است، اقداماتی که ممکن است آگاهانه رخ دهند یا از یک فرآیند تغییر اجتماعی بدون برنامه‌ریزی قبلی ناشی شوند. بنابراین، نوآوری اجتماعی نقش اصلی را در فرآیندهای تغییر اجتماعی ایفاء می‌کند که بین ارزش‌های برابری و همبستگی و مسائل اقتصادی متوازن است و به شمول اجتماعی و توسعه پایدار کمک می‌کند (Cunha & Benneworth, 2020, 61).

به طور کلی، نوآوری اجتماعی ترکیبی از فرآیندها و اقداماتی است که با هدف برآوردن نیازهای انسان (مانند مسکن، تأمین آب و غذا، اشتغال، پوشاک، آموزش و پرورش حرفه‌ای، حقوق انسانی و فرهنگی) انجام می‌شود که به آن‌ها توجه نمی‌شود یا به اندازه کافی مورد توجه بازار یا بخش عمومی قرار نگرفته است. این فرآیندها و شیوه‌ها شامل روابط اجتماعی ایجاد شده و ابتکارات جمعی توسط شهروندان، جوامع، سازمان‌ها و افراد، اغلب در همکاری با بازیگران دولتی و بازار، برای ترویج برابری بیشتر و پیگیری تحولات اجتماعی-سیاسی، عدالت اجتماعی و شرایط زندگی بهتر برای جامعه به عنوان یک کل می‌شود. این

که نوآوری‌های اجتماعی متمرکز بر محیط عمدتاً با نوآوری‌های اجتماعی متمرکز بر فرد به دلیل هدف تغییراتی که آن‌ها قصد دارند ایجاد کنند متفاوت است. هدف نوآوری‌های اجتماعی محیط محور توسعه یک قلمرو خاص به منظور بهبود کیفیت زندگی است (Anechitei, 2018, 245). علاوه بر این، نوآوری اجتماعی ذاتاً «محلی» است، زیرا راه‌حل‌های مستقر در یک مکان ممکن است برای مکان‌های دیگر سودمند یا مناسب نباشند. در محیط شهر، نوآوری اجتماعی به دنبال ایجاد راه‌حلی برای مشکلات «بدخیم»، «غیرقابل حل» و به طور کلی برای حل مشکلاتی است که بخش دولتی یا خصوصی تاکنون قادر به ارائه راه‌حل برای آن‌ها نبوده است:

- به طور فعال "به اشتراک‌گذاری" منابع را ترویج می‌کند و اولین گام را به سمت پایداری می‌برد؛

- بر ارضای نیازهای اجتماعی و اقتصادی تمرکز دارد که از طریق راه‌حل‌های سنتی برآورده نشده‌اند؛

- پاسخ‌های محلی به مشکلات محلی، ایجاد پایگاه دانش و یادگیری که می‌تواند برای شهرهای دیگر نیز ارزشمند باشد، ارائه می‌دهد (Angelidou & Psaltoglou, 2017, 116) به طور مثبت، مشاهده می‌کنیم که بسیاری از پروژه‌های موفق بازآفرینی شهری از ضرورت یک «فرهنگ ارتباطی» برای موفقیت‌آمیز کردن احیای شهری و یکپارچگی اجتماعی شروع می‌شوند. فرهنگ ارتباطی یک شرط ضروری در ایجاد نوآوری اجتماعی است، زیرا هسته استراتژی نوآورانه شامل پیوند دادن جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی است (Nussbaumer & Moulaert, 2004, 255). بنابراین می‌توان گفت نوآوری اجتماعی با مدنظر قرار دادن ایده‌های خلاقانه و مثبت که متناسب با وضعیت اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و فرهنگی بافت‌های مسئله‌دار شهری است در جهت بهبود وضعیت و ارتقای کیفیت زندگی این بافت‌ها اقدام می‌کند.

۵- یافته‌های پژوهش

در این بخش از پژوهش با توجه به اینکه ویژگی‌های رویکرد نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری تا به حال در پژوهش‌های انجام گرفته مورد توجه قرار نگرفته و تدقیق

بسیاری از مشکلات اجتماعی- اقتصادی را حل کند. این راه‌حل‌ها شامل افزایش رفاه جمعی و ترویج توسعه پایدار است (Kasumaningrum et al, 2024, 114). نوآوری‌ها می‌توانند کارآفرینی مردمی را تسهیل کنند و به ادغام گروه‌های حاشیه‌نشین در شمول مالی کمک کنند. این معمولاً یا با بهره‌برداری از دانش سنتی مانند کشاورزی یا صنایع دستی یا برای انطباق فناوری مدرن که برای اکثر مردم مقرون به صرفه است، مانند تلفن‌های همراه، انجام می‌شود. نوآوری‌هایی که از سر ضرورت به وجود می‌آیند اغلب دارای ارزش بالایی هستند زیرا می‌توانند به بهبود استانداردهای زندگی بیشتر از نوآوری‌های فنی بالاتر کمک کنند (Axelsson & Nilsson, 2017, 21). بنابراین می‌توان گفت هدف از نوآوری اجتماعی ایجاد تغییرات اجتماعی پایدار و تأثیرگذار است (Ibid, 20). در نهایت با بهره‌گیری از پژوهش‌های پشتیبان بررسی شده می‌توان اهداف نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری را بر اساس نه هدف شناسایی کرد که به شرح جدول شماره ۱ می‌باشد:

ابتکارات اساساً ابتکارانی از پایین به بالا هستند (Galego et al, 2021, 268). نمونه‌های بسیاری از نوآوری‌های اجتماعی وجود دارد. برای مثال، "برنامه مدرن پیری" که در سوئد راه‌اندازی شد، با هدف توسعه ایده‌های خلاقانه‌ای است که زندگی روزمره افراد مسن را بهبود می‌بخشد. با استفاده از نرم‌افزار تلفن همراه نزدیک‌ترین داوطلب می‌تواند برای یک فرد مسن کالا خریداری کند. مثال دیگر "توبوس جادویی" است که آموزش و راهنمایی را برای جوانان و کودکان در مناطقی در هند فراهم می‌کند که فرصت‌های آموزشی در دسترس نبوده و زیرساخت‌ها کافی نیست. در کره جنوبی، "مؤسسه امید" که مطالعات نوآورانه اجتماعی انجام می‌دهد، یک بازی تلفن همراه ایجاد کرده است که کاشت درخت را تشویق می‌کند (Zengin, & Türker, 2021, 15).

نوآوری اجتماعی به عنوان یک راه‌حل بالقوه برای مسائل جهانی مانند همه‌گیری‌ها، نابرابری‌های اجتماعی، بحران‌های بهداشتی و افت تحصیلی شناسایی شده است. به طور فزاینده‌ای تصور می‌شود که نوآوری اجتماعی می‌تواند

جدول ۱. اهداف نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری (مأخذ: نگارندگان بر اساس یافته‌های پژوهش)

پژوهش‌های پشتیبان	اهداف	اثر منتج شده بر بازآفرینی شهری
Galego et al 2021, Chen 2022	عدالت اجتماعی	مبارزه با فقر و محرومیت اجتماعی در مناطق شهری و ایجاد برابری در دسترسی به خدمات، امکانات و منابع
Axelsson & Nilsson 2017, Kalema 2019, Cunha & Benneworth 2020, Bozic 2022	رفاه اجتماعی	بهبودی افراد و ساکنین در مناطق شهری و ارتقاء ارائه خدمات و امکانات پایه
Garcia & Macharia 2014, Anechitei 2018	بهبود کیفیت زندگی	رضایتمندی ساکنین و شهروندان نسبت به ابعاد مختلف زندگی شهری همچون امکانات و خدمات شهر
Axelsson & Nilsson 2017, Zengin & Türker 2021	کارآفرینی اجتماعی	توسعه، سرمایه‌گذاری و اجرای راهکارهای خلاقانه برای حل چالش‌های مختلف بافت‌های مسأله‌دار شهری
Angelidou & Psaltoglou 2017, Cunha & Benneworth 2020, Zengin & Türker 2021, Galego et al 2021	رشد اقتصادی	استفاده از منابع و ظرفیت‌های بالقوه موجود در بافت‌های شهری به منظور رشد و توسعه اقتصادی

1 modern aging program
2 Magic Bus
3 The Hope Institute

بژوهش‌های پشتیبان	اهداف	اثر منتج شده بر بازآفرینی شهری
Angelidou & Psaltoglou 2017, Axelsson & Nilsson 2017, Chen 2022, Bozic 2022	تعامل اجتماعی	شکل‌گیری ارتباطات و تعاملات اجتماعی جدید در فضاهای مختلف شهری به واسطه بحث و تبادل نظر در مورد راه‌حل‌های نوآورانه به منظور حل مشکلات
Anechitei 2018, Kadyrova 2021	انسجام اجتماعی	اتحاد و همدلی ذینفعان مختلف به منظور حل مشکلات و چالش‌های موجود در بافت شهری
Kalema 2019, Nyseth & Hamdouch 2019, Galego et al 2021, Barroso 2023	تحول اجتماعی	تغییر و تحولات در ساختارهای نهادی و قانونی بازآفرینی بافت‌های شهری
Kalema 2019, Angelidou & Psaltoglou 2019, Cunha & Benneworth 2020, Chen 2022, Barroso 2023	شمول اجتماعی	مشارکت و همکاری طیف وسیعی از بازیگران در ارائه راه‌حل‌های خلاقانه برای مسائل مختلف بافت

سلسله‌مراتبی سازماندهی شده‌اند، معمولاً با نوآوری همراه نبوده‌اند. با این حال، در عمل، شهرداران، مقامات برنامه‌ریزی و حتی نهادهای برنامه‌ریزی خصوصی در واقع نشان داده‌اند که می‌توانند ایده‌های نوآورانه را توسعه دهند و نسبت به نوآوری‌ها نگرش باز داشته باشند، به‌ویژه زمانی که با مشکلات چالش‌برانگیز در توسعه شهری و منطقه‌ای مواجه شوند (Christmann, 2020, 427). نوآوری‌های اجتماعی اغلب شامل طیف بسیار متنوع‌تری از بازیگران همکار، از جمله بازیگران مدنی، سازمان‌های بخش سوم، کارآفرینان خصوصی و بخش دولتی می‌شوند (Wirth et al, 2023, 35). مشارکت بازیگران مختلف برای کاهش مشکلات اجتماعی ترویج شده در نوآوری اجتماعی منجر به جنبه‌هایی از همکاری و مشارکت می‌شود (Bozic, 2022, 40). برای بازیگران نهادی، نوآوری اجتماعی به دلیل توانایی برتر در برآوردن نیازهای متنوع جامعه‌ی به سرعت در حال تغییر ما، به عنوان رویکردی جذاب برای پرداختن به برخی از حل‌نشده‌ترین مشکلات جهان تلقی شده است (Kalema, 2019, 21).

نوآوری‌های اجتماعی ناشی از تلاش‌های مشترک شامل رویکردهای بالا به پایین و پایین به بالا است. این نوآوری‌ها نیازمند مشارکت بین سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد کوچک هستند، زیرا آن‌ها به خلاقیت، تحرک و سرعت بالا معروف هستند. آن‌ها همچنین نیازمند مشارکت با سازمان‌های بزرگ‌تر، از جمله دولت‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی

۵-۲- بازیگران نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری

نوآوری اجتماعی با ایجاد امکان همکاری بین بازیگران مختلف پیرامون فرآیندهایی که می‌تواند منجر به ریشه‌کنی نابرابری‌ها در جامعه شود و از آن‌ها حمایت کند، به صورت پویا عمل می‌کند. نوآوری اجتماعی در ذات خود درگیر کار اجتماعی-سیاسی است. بنابراین، توسعه اکوسیستم‌های آن نه تنها باید با هدف یادگیری در مورد تأثیر اجتماعی آن‌ها باشد، بلکه باید انواع جدیدی از جنبش‌ها و همکاری‌ها را برای کاهش چالش‌ها و نابرابری‌های اجتماعی در جهان امروز ایجاد کند (Kalema, 2019, 33). به طور گسترده‌ای شناخته شده است که یک جنبه تعیین‌کننده از نوآوری اجتماعی، مبادله، ترکیب و به اشتراک‌گذاری دانش توسط بازیگران اجتماعی است. چنین تعاملاتی برای موفقیت نوآوری‌های اجتماعی در حوزه‌های پیرامونی و سایر حوزه‌ها بسیار مهم است (Tschumi & Mayer, 2024, 29).

ابتکارات نوآوری اجتماعی با گردهم آوردن مردم در شبکه‌های رسمی یا غیررسمی از جمله بازیگران اجتماعی، سیاستمداران، گروه‌های ذینفع، سازمان‌های غیردولتی، انجمن‌ها و سایر بازیگران برای دستیابی به تحولات اجتماعی، سیاسی، نهادی، فرهنگی و اقتصادی عمل می‌کنند (Galego et al, 2021, 268). حتی افراد یا سازمان‌هایی که معمولاً نوآور نیستند نیز می‌توانند به بازیگران نوآوری تبدیل شوند. به عنوان مثال، تاکنون بازیگران بخش‌های سیاسی-اداری و برنامه‌ریزی شهری که معمولاً به صورت

نقش مهمی از نظر توسعه جامعه محلی در حمایت از جامعه مدنی، کمک به افزایش سرمایه انسانی و اجتماعی، بهبود ظرفیت‌سازی و توسعه شهروندی فعال داشته باشند (Cunha & Benneworth, 2020, 61-62).

در این نوع بازآفرینی پنج بازیگر اصلی و مهم که عبارتند از دولت، شهروندان، سازمان‌های مدنی، دانشگاه، و شرکت‌های خصوصی به ایفای نقش می‌پردازند و در جستجوی تغییرات مطلوب در بافت‌های مسأله‌دار شهری هستند. در بازآفرینی مبتنی بر نوآوری اجتماعی نیاز به دولتی نیست که مسئولیت‌هایش را کاهش دهد بلکه نیاز به تغییرات نهادی و سیستمی است که طیف وسیعی از ابتکارات را در برگیرد. دولت‌ها از طریق نوآوری اجتماعی می‌توانند کارکردشان را در جامعه بهبود بخشند و از طریق توسعه ظرفیت‌های بومی برای نوآوری و حل مسئله، نقش مثبت‌تری در پروژه‌های تحول شهری ایفاء کنند. همچنین از بازیگران دیگر بازآفرینی شهری در پرتو نوآوری اجتماعی، سازمان‌های مردم‌نهاد و شرکت‌های خصوصی هستند که نقش بسزایی می‌توانند در تولید و اجرای ایده‌های نوآورانه در زمینه اقدامات بازآفرینی شهری داشته باشند. سازمان‌ها و شبکه‌های جامعه مدنی می‌توانند در تغییر موازنه قدرت در اقدامات بازآفرینی شهری مؤثر باشند به نحوی که قدرت اجتماعی این بازیگران ممکن است به منظور جلب مشارکت ساکنان در میان جوامع به حاشیه رانده شده افزایش یابد.

هستند که دارای ظرفیت اجرایی، انعطاف‌پذیری مالی و مقیاس‌پذیری هستند. این رابطه همزیستی امکان اجرای مؤثر ایده‌های نوآورانه و ایجاد تأثیر اجتماعی قابل توجه را فراهم می‌کند. با به رسمیت شناختن و به‌کارگیری نقاط قوت هر بخش، نوآوری‌های اجتماعی را می‌توان با موفقیت اجرا کرد و منجر به تحول اجتماعی مثبت شد (Barroso, 2023, 8). موضوع نوظهور مسئولیت اجتماعی دانشگاه به ویژه در کشورهای در حال توسعه، نشان داده است که مؤسسات آموزش عالی از پتانسیل استفاده نشده‌ای برای نوآوری اجتماعی در رابطه با محیط خود برخوردار هستند. این را می‌توان در سطح محلی مشاهده کرد که در آن دانشگاه‌ها با جوامع و محله‌ها روابط برقرار می‌کنند تا در فرآیندهای حل مشکل مشارکت کنند (Domanski et al, 2020, 466). در گفتمان دانشگاهی، رویکردهای مختلفی درباره‌ی مفهوم نوآوری اجتماعی وجود دارد که مهم‌ترین آنها شامل تأکید بر رویکرد مدیریتی و تعامل با نظام اجتماعی (فرآیند اجرای ایده‌های جدید در یک سازمان) و تأکید بر پیامدهای اجتماعی (رضایتمندی از پاسخ به نیاز از طریق تغییر در روابط اجتماعی و توانمندسازی) است (اشتری مهرجردی، ۱۴۰۲، ۲۳۰). دانشگاه‌ها منابع مهم دانش برای جامعه هستند و بنابراین باید در موقعیت مناسبی برای حمایت از ابتکارات یا اقدامات نوآوری اجتماعی (دانش بنیان) برای رسیدگی به چالش‌های اجتماعی قرن بیست و یکم قرار گیرند. دانشگاه‌ها به طور بالقوه می‌توانند

جدول ۲. بازیگران نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری (مأخذ: نگارندگان بر اساس یافته‌های پژوهش)

نقش هر بازیگر در بازآفرینی شهری	بازیگران	پژوهش‌های پشتیبان
تسهیل فعالیت‌های نوآورانه از طریق ایجاد چارچوب‌های قانونی جدید و بازنگری در نهادهای ذی‌ربط بافت‌های مسأله‌دار	دولت	Kalema 2019, Galego et al 2021, Bozic 2022, Barroso 2023
یک شرکت‌کننده فعال در خلق ایده‌های نوآورانه با داشتن نقش‌های متمایز و ترکیبی در بهبود وضعیت	شهروندان	Angelidou & Psaltoglou 2019, Nyseth & Hamdouch 2019, Galego et al 2021, Bozic 2022
عامل محرک در تغییرات مرتبط با نوآوری اجتماعی و تقویت بخشی سازمان‌های دولتی در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها	سازمان‌های مدنی	Nyseth, & Hamdouch 2019, Christmann 2020, Bozic 2022

بهره‌وری از منابع علمی و انسانی برای تولید ایده‌های نوآورانه در قالب تحقیقات، آموزش و تبادل دانش	دانشگاه	Kalema 2019, Domanski et al 2020, Cunha & Benneworth 2020
سرمایه‌گذاری و اجرای ایده‌های نوآورانه با تزریق مجموعه‌ای از نیروی انسانی متخصص و منابع مالی جدید	شرکت‌های خصوصی	Christmann 2020, Galego et al 2021, Barroso 2023

۵-۳- نقش شهروندان در نوآوری اجتماعی

چالش‌های اجتماعی که نیازمند راه‌حل‌های بلندمدت هستند (مانند بیکاری، مهاجرت، مناطق محروم) نیازمند همکاری اجتماعی نوآورانه هستند. نوآوری اجتماعی گامی ضروری برای توسعه و ارتقای رقابت است که در آن نقش نوآوران ضروری است. نوآوران اعضای جامعه محلی یا به طور گسترده‌تر از جامعه هستند که به نیازهای خود از طریق راه‌حل‌های جدید یا بدیع پاسخ می‌دهند تا نیازهای چالش‌های اجتماعی را برآورده سازند (Krisztina, 2020, 483). نایست و همدوچ (۲۰۱۹) بیان می‌کنند درواقع، نوآوری اجتماعی می‌تواند پنجره‌هایی را برای گفت‌وگوهای دموکراتیک، آموزش متقابل جمعی و دیدگاه‌های مشترک با شهروندان و انجمن‌های مدنی بگشاید تا راه‌حل‌های نوآورانه اجتماعی را برای رفع نیازهای مردم، به‌ویژه نیازهای افراد به حاشیه رانده شده اندیشه کند. درگیر کردن دیدگاه‌های توسعه جدید به شدت به ظرفیت بازیگران محلی برای تغییر روش انجام کارها، یعنی تغییر رویکردها و شیوه‌های برنامه‌ریزی شهری و حکمرانی متکی است. این تغییرات در رویکردهای برنامه‌ریزی شهری نه تنها نیازمند برنامه‌ریزان و توسعه‌دهندگان شهر، بلکه خود شهروندان است تا خلاقیت خود را بسیج کنند (Nyseth & Hamdouch, 2019). نوآوری‌های اجتماعی در شهرها تنها توسط افراد خلاق هدایت نمی‌شوند. بازیگران جامعه مدنی همچون پتانسیل بالایی برای ایجاد راه‌حل‌های نوآورانه از پایین به بالا نشان می‌دهند (Christmann, 2020, 427). مولارت و همکاران (۲۰۰۵) توضیح می‌دهند که بیشترین ارتباط با فرآیندهای نوآوری اجتماعی، پویایی قدرتی است که بین افراد مسلط و به حاشیه رانده شده در یک جامعه وجود دارد. علاوه بر این، جامعه مدنی مکانی است که در آن دگرگونی‌ها و نوآوری‌های اجتماعی رخ می‌دهد و روابط قدرت اجتماعی

در آن مورد مذاکره قرار می‌گیرد. علاقه فزاینده به درک چگونگی بازسازی و مذاکره مجدد روابط قدرت از طریق اشکال مشارکتی با بسیاری از فرآیندهای نوآوری اجتماعی مرتبط است (Kalema, 2019, 24). علاوه بر این، در نوآوری اجتماعی برای زمینه‌های توسعه شهری پایدار، شهروندان می‌توانند چندین نقش متمایز و ترکیبی از جمله نقش «شهروند سنجشگر»، «شهروند اشتراک‌گذار»، «شهروند همکار» و «شهروند کارآفرین» را به دست آورند (Angelidou & Psaltoglou, 2019, 7).

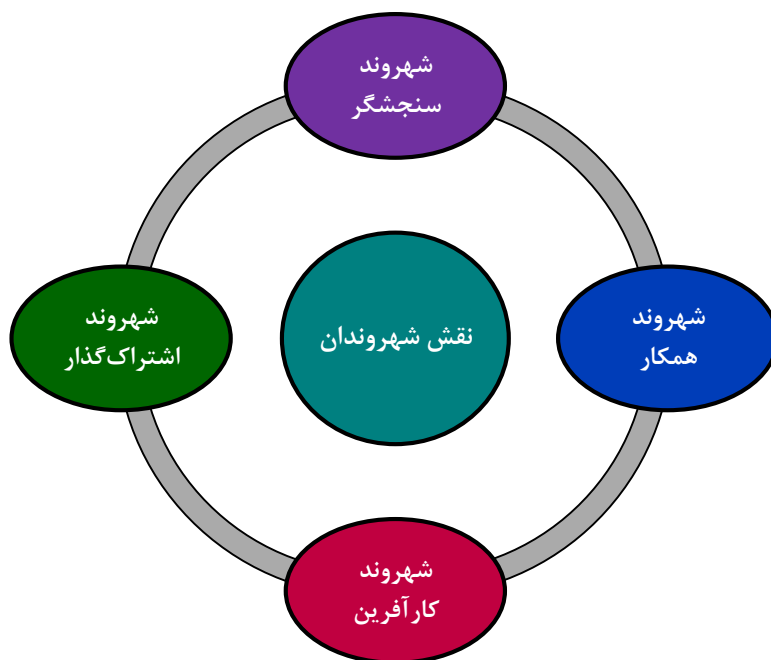
۱. شهروند سنجشگر: نقش شهروند نقش کسی است که اطلاعات مربوط به مسائل زیست‌محیطی را مشاهده، جمع‌آوری، گزارش و تجزیه و تحلیل می‌کند و با جمع‌آوری داده‌های زیست‌محیطی و کمک به شناسایی و ترسیم روندها و مشکلات اساسی مانند آلودگی هوا/آب و از دست دادن تنوع زیستی، به پایداری شهری کمک می‌کند.

۲. شهروند اشتراک‌گذار: نقش شهروندان، نقش کسانی است که منابع خود را برای ارضای بهتر نیازهای خود به اشتراک می‌گذارند و مبادله می‌کنند. شهروند کالاها و خدماتی را ارائه می‌دهد که دیگر مورد نیاز نیستند و آن‌ها را با کالاهایی که برای دیگران زائد هستند مبادله می‌کند و با افزایش طول عمر مفید محصولات و خدمات، صرفه‌جویی در منابع اقتصادی و انرژی، به پایداری شهری کمک می‌کند.

۳. شهروند همکار: در جوامع باز شرکت می‌کند تا با شهروندانی که نگرانی‌های مشترک مربوط به پایداری دارند تعامل داشته باشد و با بحث، یافتن و آزمایش راه‌حلی برای بهبود بهره‌وری انرژی و منابع، و بازیافت و کمک به افزایش آگاهی در مورد آن‌ها، به پایداری شهری کمک می‌کند.

اجتماعی برای بازآفرینی شهری نیز چندین نقش متمایز و ترکیبی از جمله «شهروند سنجشگر»، «شهروند اشتراک‌گذار»، «شهروند همکار» و «شهروند کارآفرین» را به دست می‌آورند که نشان‌دهنده‌ی پویایی‌های متفاوت نوآوری اجتماعی است. همچنین در این رویکرد شهروندان می‌توانند نقش‌های دوگانه یا چندگانه را به طور همزمان داشته باشند یا بسته به موقعیت، نقش‌ها را تغییر دهند.

۴. شهروند کارآفرین: کسب‌وکاری را ایجاد می‌کند که از منابع کارآمدتر استفاده کرده و از نظر اجتماعی فراگیر است و با ایجاد مشاغل جدید، اعطای دسترسی فراگیرتر به محصولات و خدمات مصرفی، ارتقای شمول اجتماعی و بهره‌وری منابع، به پایداری شهری کمک می‌کند (Angelidou & Psaltoglou, 2017, 120).
با اقتباس از مطالعات Angelidou & Psaltoglou در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹ می‌توان گفت شهروندان در نوآوری

شکل ۱. نقش شهروندان در بازآفرینی شهری با رویکرد نوآوری اجتماعی
(مأخذ: نگارندگان با اقتباس از Angelidou & Psaltoglou, 2017 & 2019)

محلی را از طریق افزایش انسجام اجتماعی، ایجاد یا برقراری مجدد روابط چندبخشی، یادگیری متقابل، اشکال جدید همکاری و حکمرانی، و تغییر رویه‌ها و ارزش‌های «قدیمی» شکل دهد (Kadyrova, 2021, 4&5). وستلی (۲۰۰۸) استدلال می‌کند که نوآوری اجتماعی در سیستم‌های اجتماعی رخ می‌دهد و سیستم‌های اجتماعی باید «تطبیقی»

۴-۵- مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری
پیش‌شرط نوآوری اجتماعی، تحول اجتماعی است. هدف قرار دادن یک باند بر زخم‌های استعماری نیست، بلکه بهبودی زخم‌های استعماری از طریق ریشه‌کن کردن و کاهش پویایی‌های قدرت مرتبط با نابرابری اجتماعی - طرد، تعصب، ناتوانی، و تبعیض است (Kalema, 2019, 22&23). نوآوری اجتماعی همچنین می‌تواند زمینه‌های

پتانسیل ایده‌های خلاقانه و نوآورانه برای حل مشکلات شناسایی شده را افزایش می‌دهد، به دست آورد (Bozic, 2022, 40&41). نوآوری اجتماعی با تقویت شمول اجتماعی، از طریق توانمندسازی افراد و دگرگونی روابط اجتماعی، سهامداران مختلف را در رویکرد خود برای ایجاد یک مزیت اجتماعی اضافی درگیر می‌کند. دگرگونی روابط اجتماعی به روابط خرد بین افراد و روابط کلان بین طبقات و سایر گروه‌های اجتماعی اشاره دارد (Kalema, 2019, 20&21).

جوزف شومپتر^۲ اقتصاددان و دانشمند علوم سیاسی اظهار داشته که نوآوری باید حوزه‌های اجتماعی فراتر از معنای تکنولوژیکی آن را دربرگیرد. شومپتر با نظریه «خلاقیت مخرب»^۳ خود اظهار داشت که نوآوری عنصر مهمی از تغییرات اجتماعی است (Zengin, & Türker, 2021, 15). پژوهشگران مختلف نوآوری اجتماعی مراحل و مسیرهای نوآوری اجتماعی و زمینه‌های سازمانی فرآیند نوآوری اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. با این حال، علاقه بیشتری به نشان دادن چارچوب‌های خاص نوآوری اجتماعی و مطالعه نوآوری‌های اجتماعی از طریق دریچه تغییر در ساختارهای نهادی، روابط اجتماعی و شیوه‌های اجتماعی وجود دارد تا از طریق دریچه منابع، مدیریت و مراحل (Kadyrova, 2020, 15). نوآوری‌های اجتماعی به عنوان نوآوری‌هایی که عمدتاً با هدف خلق ارزش عمومی انجام می‌شوند نقطه عطف مهمی در تحقیق و عمل نوآوری هستند (Ibid, 12). به گفته دفتر مشاوران سیاست اروپا (BEPA)^۴، نوآوری اجتماعی از دو رویکرد اساسی تشکیل شده است. اولین رویکرد، راه‌حل‌های نوآورانه برای خواسته‌های اجتماعی است. به عبارت دیگر، معرفی شیوه‌های نوآورانه به جای روش‌های سنتی برای رفع نیازهای اجتماعی گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه است. بنابراین راه‌حل‌های نوآورانه‌ای برای مشکلات اجتماعی جدید در جامعه ارائه می‌شود. رویکرد دوم طراحی اجتماعی است که از نیاز به تغییر ناشی می‌شود. با این رویکرد، راه‌حلی برای مشکلات

و «همیشه در حال تکامل» باشند تا به نیازهای جدید و نوظهور زیرسیستم‌ها پاسخ دهند. علاوه بر این، او خاطرنشان می‌کند که سیستم‌های اجتماعی باید انعطاف‌پذیر باشند تا بتوانند با شوک‌های بیرونی سازگار شوند. علاوه بر این، کولیه-گریس و همکاران^۱ (۲۰۱۲) خاطرنشان می‌کنند که "تصور وستلی از نوآوری اجتماعی با انتقال عاملیت و قدرت به گروه‌های به حاشیه رانده شده ارتباط نزدیکی دارد" زیرا وستلی "در حال جذب مجدد جمعیت‌های آسیب‌پذیر در جریان اصلی نهادهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. بنابراین، به عنوان شرکت‌کنندگان و مشارکت‌کنندگان فعال، ارتباط نزدیکی با تاب‌آوری اجتماعی-اکولوژیکی دارد" (Kosmynin, 2017, 15&16).

عامل مهم دیگر تعامل با جامعه و همکاری با شرکای قوی است که مایل به مشارکت و متعهد به تغییر هستند. حمایت قوی به جای هدر رفتن در پروژه‌های مجزا، به تضمین تغییرات پایدار و بلندمدت کمک می‌کند. اتصال به شرکای متعهد با زمینه‌های تخصصی مختلف نیز می‌تواند دسترسی به بازارهای پرسود و ضعیف را امکان‌پذیر کند. علاوه بر این، همکاری موفق بین پایین هرم و شرکت‌ها می‌تواند به کاهش فقر کمک کند (Axelsson & Nilsson, 2017, 22). در این چارچوب مشارکتی برای نوآوری اجتماعی، که بر اصول حاکمیت عمومی جدید متمرکز است، شهروندان، سازمان‌های مدنی و سازمان‌های بخش عمومی برای ارائه کالاها و خدمات با یکدیگر همکاری و شریک می‌شوند و در نتیجه فرصت‌های همکاری و مشارکت بین‌بخشی متعددی را ایجاد می‌کنند. در نتیجه، چارچوب مشارکتی بر پیکربندی و توسعه شیوه‌های جدید در بخش اجتماعی، به‌ویژه از طریق همکاری دولت و جامعه مدنی، با ترویج مدل‌های موقت رفاهی برای تولید مشترک، ایجاد مشترک، مشارکت عمومی-غیردولتی، و ایفای نقش و مشارکت بیشتر کاربران خدمات تأکید می‌کند. این را می‌توان با اصلاح روابط اجتماعی و محو کردن مرزها در دو یا چند بخش (مثلاً بین دولت و جامعه مدنی)، که منجر به تغییر نقش آن‌ها و مقابله با توزیع گسترده قدرت و ترتیبات نهادی سنتی می‌شود، که

2Joseph Schumpeter

3Destructive Creativity

4The Bureau of European Policy Advisers

1Caulier-Grice et al

اجتماعی و اقتصادی با توانمندسازی مردم در سطح محلی تولید می‌شود (Zengin, & Türker, 2021, 15). مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری بر اساس پژوهش‌های پشتیبان مطابق جدول ۳ قابل ارائه می‌باشند.

جدول ۳. مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری (مأخذ: نگارندگان بر اساس یافته‌های پژوهش)

پژوهش‌های پشتیبان	مؤلفه‌ها	اثر منتج شده هر مؤلفه بر بازآفرینی شهری
Kalema 2019, Kadyrova 2021, Zengin & Türker 2021, Chen 2022, Bozic 2022	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی	- خلق ارزش اجتماعی - ایجاد اشکال جدید روابط قدرت
Axelsson & Nilsson 2017, Kalema 2019, Cunha & Benneworth 2020, Kadyrova 2021, Bozic 2022, Barroso 2023	مشارکت و همکاری	- ایجاد نقش‌ها و روابط اجتماعی جدید - انسجام اجتماعی
Nyseth & Hamdouch 2019, Christmann 2020, Zengin & Türker 2021, Chen 2022, Bozic 2022, Barroso 2023	راه‌حل و ایده خلاقانه	- ایجاد نوآوری‌ها - کارآفرینی اجتماعی
Axelsson & Nilsson 2017, Anechitei 2018, Nyseth & Hamdouch 2019, Kalema 2019, Cunha & Benneworth 2020, Barroso 2023	تغییر و تحول	- تغییر نهادی و سیستمی - تأثیر اجتماعی - رضایتمندی اجتماعی

۶- بحث و نتیجه‌گیری

نوآوری اجتماعی مفهومی است که طیف وسیع و گسترده‌ای از تفسیرها و تعریف‌ها در مورد آن ارائه شده است. نوآوری اجتماعی می‌تواند با یافتن بهترین راه‌ها برای حل چالش‌ها و مشکلات بافت‌های مسأله‌دار شهری با درگیری فعال ساکنان و بازیگران مختلف نقش مهم و مؤثری در حل مشکلات این بافت‌ها ایفاء کند. بازآفرینی شهری در پرتو نوآوری اجتماعی می‌تواند زمینه‌ای برای ابتکارات جدید به منظور حل مشکلات بافت‌های مسأله‌دار فراهم کند. ابتکارات که جزء اصلی این نوع بازآفرینی می‌باشند می‌توانند با تغییر رویه‌های موجود راه‌های محلی جدیدی برای حل مشکلات بافت‌های فرسوده شهری پیدا کنند. هدف بازآفرینی شهری مبتنی بر نوآوری اجتماعی بهبود کیفیت زندگی و تحقق رضایتمندی از طریق پاسخ بهینه به نیازهای برآورده نشده ساکنان بافت‌های مسأله‌دار شهری است. با توجه به مطالعات انجام گرفته در این پژوهش مشخص گردید مؤلفه‌های رویکرد نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری مبتنی بر چهار مؤلفه‌ی توانمندسازی و ظرفیت‌سازی، مشارکت و همکاری، راه‌حل و ایده خلاقانه، و تغییر و تحول می‌باشد. برای

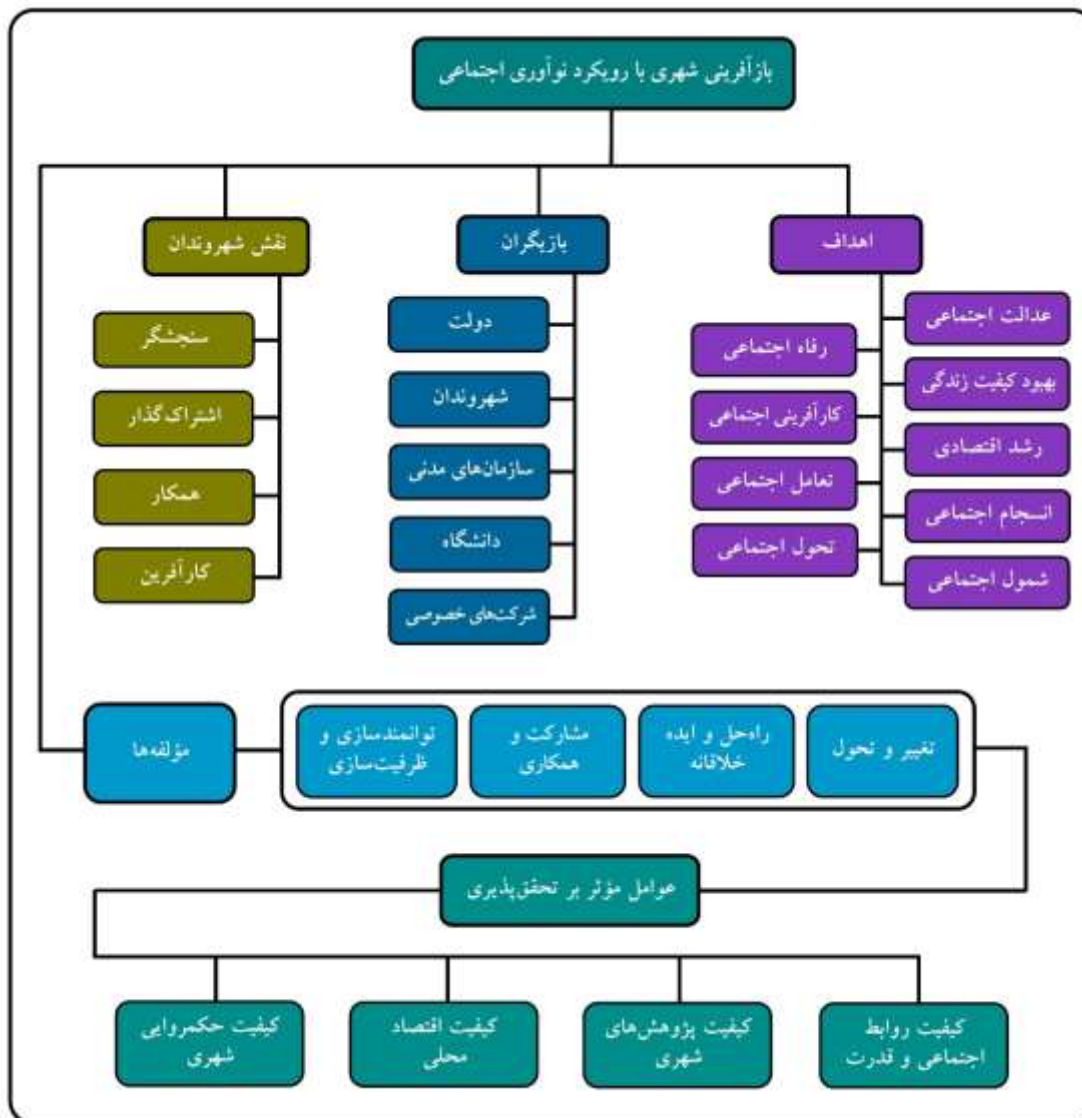
تحقق‌پذیری این رویکرد در بازآفرینی شهری نیز باید عوامل مؤثر بر آن را شناسایی کرد به نحوی که بتوان به اثرات منتج شده از مؤلفه‌ها پاسخ داد. اولین عامل مؤثر در تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری کیفیت حکمروایی شهری می‌باشد. این عامل با توجه به دخیل بودن بازیگران مختلف از جمله دولت، شهروندان و سازمان‌های مدنی و تأکید بر مشارکت می‌تواند نقش مهمی در تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری داشته باشد. دومین عامل مؤثر کیفیت اقتصاد محلی می‌باشد که با توجه به مطرح شدن بحث‌هایی همچون رشد اقتصادی و کارآفرینی، عامل کیفیت اقتصاد محلی می‌تواند نقشی مهم در تحقق‌پذیری رویکرد نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری داشته باشد. سومین عامل مؤثر کیفیت پژوهش‌های شهری می‌باشد. با توجه به اینکه ایجاد نوآوری‌ها یکی از مباحث اصلی این رویکرد می‌باشد کیفیت پژوهش‌هایی که در ارتباط با مسائل و مشکلات شهری و به ویژه بافت‌های مسأله‌دار شهرها می‌باشد می‌تواند تحقق این رویکرد را در بازآفرینی شهری تسهیل کند. دستیابی به راهکارهای نوآورانه در زمینه بازآفرینی شهری نیازمند تشکیل بستری

است که در آن این نوآوری‌ها شکل بگیرند و دانشگاه که یکی از پنج بازیگر اصلی نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری می‌باشد می‌تواند یک معیار تأثیرگذار و مهم در این زمینه باشد. دانشگاه‌ها با توجه به پتانسیل‌های بالایی که در حوزه منابع انسانی و منابع دانشی دارند این پتانسیل را دارند که نقش مهمی در بازآفرینی مبتنی بر نوآوری اجتماعی ایفاء کنند. حمایت از مطالعات و تحقیقاتی که با هدف ارائه ایده‌های نوآورانه در زمینه بازآفرینی شهری انجام می‌گیرند و همچنین همکاری پژوهشی مؤثر با سازمان‌های مدیریت شهری می‌تواند از دیگر نقش‌آفرینی‌های دانشگاه در تحقق‌پذیری رویکرد نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری باشد. چهارمین عامل مؤثر در تحقق‌پذیری نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری کیفیت روابط اجتماعی و قدرت می‌باشد. کیفیت روابط اجتماعی در بافت‌های شهری یک عامل مهم در مشارکت ساکنان در حل مشکلات بافت‌های مسأله‌دار می‌باشد. همچنین کیفیت روابط قدرت در نهادهای شهری و محلی عاملی مهم در تحقق‌پذیری رویکرد نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری می‌باشد به نحوی که این عامل از نقشی اساسی در این زمینه برخوردار می‌باشد. در نهایت پس از مطالعات و بررسی‌های انجام گرفته می‌توان چارچوب مفهومی نوآوری اجتماعی در بازآفرینی شهری را مطابق شکل ۲ نشان داد.

از اساسی‌ترین ویژگی‌های این نوع بازآفرینی نقش‌هایی است که شهروندان در نوآوری اجتماعی برای بازآفرینی شهری

کسب می‌کنند. شهروندان می‌توانند چندین نقش متمایز و ترکیبی از جمله نقش «شهروند سنجشگر»، «شهروند اشتراک‌گذار»، «شهروند همکار» و «شهروند کارآفرین» را به دست آورند که نشان‌دهنده‌ی پویایی‌های متفاوت نوآوری اجتماعی می‌باشد. علاوه بر این، در بازآفرینی مبتنی بر نوآوری اجتماعی پنج بازیگر اصلی و مهم که عبارتند از دولت، شهروندان، سازمان‌های مدنی، دانشگاه، و شرکت‌های خصوصی به ایفای نقش می‌پردازند و در جستجوی تغییرات مطلوب در بافت‌های فرسوده و مسأله‌دار شهرها می‌باشند. نتایج ابتکارات و پروژه‌های نوآورانه اجتماعی به زمینه‌های خاص محلی و بسترهای نهادی و سیاسی آن جامعه بستگی دارد. با توجه به اینکه ماهیت نوآوری اجتماعی وابسته به محیط و متأثر از ارزش‌ها و هنجارهای جامعه‌ی هدف است باید بر اساس ویژگی‌های شهرهای ایرانی - اسلامی نسبت به تدوین و بکارگیری بازآفرینی شهری مبتنی بر نوآوری اجتماعی اقدام کرد. موفقیت ابتکارات و اقدامات این نوع بازآفرینی نیازمند تغییر رویکردها و شیوه‌های برنامه‌ریزی شهری و حکمرانی است تا بتوان با فراهم کردن بسترهای لازم بیشترین بهره را از آن به دست آورد. در نهایت می‌توان گفت راه‌حل‌های نوآورانه اجتماعی در حل مشکلات بافت‌های فرسوده شهری نیازمند تلاش مشترک همه بازیگران است به نحوی که این تلاش‌ها و همکاری‌ها منجر به مزایای بهتر برای همه‌ی طرف‌های درگیر در بازآفرینی شهری مبتنی بر نوآوری اجتماعی شود.

شکل ۲. چارچوب مفهومی بازآفرینی شهری با رویکرد نوآوری اجتماعی (مأخذ: نگارندگان بر اساس یافته‌های پژوهش)

منابع

۱. آئینی، س.، افیلیان، خ.، اعتصام، ا.، شریعت‌راد، ف. (۱۴۰۱). استعاره به مثابه‌ی امتداد قیاس و شیوه‌ی استدلال طراحی معماری. نشریه علمی باغ نظر، دوره ۱۹، شماره ۱۱۰، صص ۶۶-۴۹.
۲. اشتری مهرجردی، ا. (۱۴۰۲). تبیین نوآوری اجتماعی در کشور با تأکید بر گفت‌وگو کارآفرینی. فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی، دوره ۱۲، شماره ۲۳، صص ۲۴۴-۲۲۵.
۳. سعدآبادی، ع. ا. (۱۴۰۰). تبیین تحلیلی- منطقی (تعریف، مدل‌ها، گسترش، مفهوم، پیشینه، چیستی و ادراکات) نوآوری اجتماعی. نشریه علمی/ابتکار و خلاقیت در علوم/انسانی، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۱۰۴-۶۷.
۴. پیربابایی، م. ت.، هاشم‌پور، پ. و زاده‌باقری، پ. (۱۳۹۹). تدوین الگوی توسعه اجتماع محلی در شهرهای اسلامی.

comparative case study from Taiwan. *Dissertation to obtain the doctoral degree of Agricultural Sciences (Dr. sc. Agr.)*, University of Hohenheim.

14. Christmann, G. B. (2020). Introduction: struggling with innovations. Social innovations and conflicts in urban development and planning. *European Planning Studies*, 28(3), 423-433.

15. Cunha, J. & Benneworth, P. (2020). How to measure the impact of social innovation initiatives?. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 17, 59-75.

16. Domanski, D., Howaldt, J. & Kaletka, C. (2020). A comprehensive concept of social innovation and its implications for the local context – on the growing importance of social innovation ecosystems and infrastructures. *European Planning Studies*, 28(3), 454-474.

17. Edler, J., Ostertag, K. & Schuler, J. (2024). Social innovation, transformation, and public policy: towards a conceptualization and critical appraisal. *Science and Public Policy*, 51, 80-88.

18. Figueiredo, Y., Prim, M. A. & Dandolini, G. A. (2022). Urban regeneration in the light of social innovation: A systematic integrative literature review. *Land Use Policy*, 113(C).

19. Galego, D., Moulart, F., Brans, M. & Santinha, G. (2021). Social innovation & governance: a scoping review. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 35(2), 265-290.

20. Garcia, D. & Macharia, D. (2014). Collaboration Between Sectors for Social Innovation: The Refugee Housing Unit Case. *Master of Science in Business Administration*, Linköping University.

21. Hagedoorn, J., Haugh, H., Robson, P. & Sugar, K. (2023). Social innovation, goal orientation, and openness: insights from social enterprise hybrids. *Small Bus Econ*, 60, 173-198.

فصلنامه علمی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۱، شماره ۴۱، صص ۹۹-۱۱۲.

۵. رعیت‌پیشه، ع. (۱۳۹۹). ارائه الگوی نوآوری اجتماعی در دانشکده حکمرانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی مدیریت تکنولوژی- گرایش نوآوری تکنولوژی، دانشگاه علم و صنعت ایران.

۶. یوسفی، ف. (۱۴۰۰). ارزیابی کاربست رویکرد نوآوری اجتماعی در بهسازی سکونتگاه‌های غیررسمی نمونه موردی ناحیه منفصل شهری نایسر). پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه کردستان.

7. Angelidou, M. & Psaltoglou, A. (2017). An empirical investigation of social innovation initiatives for sustainable urban development. *Sustainable cities and Society*, 33, 113-125.

8. Angelidou, M. & Psaltoglou, A. (2019). Social innovation, games and urban planning: an analysis of current approaches. *International Journal of Electronic Governance*, 11(1), 5-22.

9. Anechitei, A. (2018). Social Innovation through Urban Regeneration – A Local Model. *Review of International Comparative Management, Faculty of Management, Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania*, 19(3), 244-251.

10. Axelsson, B. & Nilsson, H. (2017). How can Development Programs empower women's Entrepreneurship through Social Innovation?. *Master Thesis*, Lund University.

11. Barroso, M. (2023). Social Innovation as Driver of Brands with Purpose: The Cases of Coloradd and Lippor. *Dissertation Masters in Innovation and Technological Entrepreneurship*, The University of Porto.

12. Bozic, A. (2020). Social Services, Social Innovation and Multi-Actor Collaboration: A Civil Society Organisation Perspective. *Dissertation for the degree philosophiae doctor (ph.d)*, University of Agder.

13. Chen, H. (2022). The Potential of Social Innovation in Rural Revitalisation: a

Social Learning and Transdisciplinary Research. 13-24.

30. Nussbaumer, J. & Moulart, F. (2004). Integrated Area Development and social innovation in European cities. *City*, 8(2), 249-257.

31. Nyseth, T. & Hamdouch, A. (2019). The Transformative Power of Social Innovation in Urban Planning and Local Development. *Urban Planning*, 4(1), 1-6.

32. Ostanel, E. (2017). Urban regeneration and social innovation: The role of communitybased organisations in the railway station area in Padua, Italy. *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 11(1), 79-91.

33. Tschumi, P. & Mayer, H. (2024). Social Innovations in Healthcare Provision: An Analysis of Knowledge Types and Their Spatial

Context. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 106(1), 28-48.

34. Ulinski, S. (2015). Corporate Social Innovation as a Driver of Performance and Welfare. *Master Thesis*, Vienna University of Economics and Business.

35. Wirth, S., Tschumi, P., Mayer, H. & Bandi Tanner, M. (2023). Change agency in social innovation: an analysis of activities in social innovation processes. *Regional Studies, Regional Science*, 10(1), 33-51.

36. Zengin, N. & Türker, N. (2021). Social Innovation in Tourism Industry: A Case Study on Master's Students. *Journal of Academic Tourism Studies*, 2(1), 12-31.

22. Kalema, N. L. (2019). Decolonizing Social Innovation for Global Development. *Master's thesis*, Harvard Extension School.

23. Kadyrova, A. R. (2020). Territorial and organisational aspects of social innovation emergence. *Theses of doctoral (PhD) dissertation*, The University of Manchester.

24. Kadyrova, A. R. (2021). Exploring Structures of Urban Social Innovation Ecosystems: Cases of Manchester, Utrecht, Stockholm, Sofia and Budapest. *Journal of Social Entrepreneurship*, 15(1), 77-99.

25. Kasumaningrum, Y., Azis, Y., Seafullah, K. & Siregar, A. Y. M. (2024). Investigating the Impact of Social Capital, Cross-Sector Collaboration, and Leadership on Social Innovation in Rural Social Enterprises. *Journal of Human, earth, and Future*, 5(1), 111-130.

26. Kosmynin, M. (2017). Social innovation as a response to institutional voids in a northern context – a study from the Murmansk region. *Master Thesis*, Nord University.

27. Krisztina, V. (2020). Social Innovation for the Welfare of the Community. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 5(1), 480-494.

28. Mehmood, A. & Imran, M. (2021). Digital social innovation and civic participation: toward responsible and inclusive transport planning. *European Planning Studies*, 29(10), 1870-1885.

29. Moulaert, F., MacCallum, D. & Hillier, J. (2013). Social innovation: Intuition, Precept, Concept, Theory and Practice.

